

правоотношений по предоставлению туристских услуг потребителям // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. – №7. – С. 35-38.

14.Павленко Л.А. Методика формування туристичного продукту // Вестник Соломоногового университета. – 2002. – Т.5. – №2. – С. 17-18.

15.Котлер Ф., Боуэн Д. Маркетинг, гостеприимство, туризм. – М.: ЮНИТИ, 1998. – 760 с.

Получено 23.01.2007

УДК 338.48 (447.54) (045)

О.В.ТИШЕВСЬКА

Харківська державна академія культури

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Розглядаються перспективи розвитку туристичної галузі в Харківському регіоні та проблеми, які його гальмують. Наводяться дані конкретного регіону та висновки щодо подальшого розвитку туристичного бізнесу в ньому.

Туристична галузь набуває дедалі більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери в Україні, стрімко інтегрується у світову туристичну індустрію. Пріоритетний напрямок розвитку в'їзного та внутрішнього туризму є важливим чинником підвищення якості життя в Україні, створення додаткових робочих місць, поповнення валютних запасів держави та підвищення її авторитету на міжнародній арені.

Розвиток туризму в Україні істотно впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку, і є одним з найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки. У свою чергу важливими факторами розвитку туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал країни.

В Україні діє близько 5700 суб'єктів туристичної діяльності. До послуг туристів понад 1300 готелів, мотелів, кемпінгів, туристичних баз, понад 3000 санаторіїв, Будинків відпочинку, курорти, ресторани, бари, казино [4].

Останнім часом держава та Уряд зробили дуже важливі кроки в законодавстві, яке б сприяло прозорому розвитку галузі, створило умови, що запобігали б нелегальній міграції. Адже траплялися непоодинокі випадки, коли туристичні фірми, прикриваючись ліцензійними документами, штампували візи та вивозили людей за кордон з далеко не пізнавальними намірами.

Нове законодавство адаптоване до відповідного європейського. Це стало можливим завдяки директиві Європейського економічного

співтовариства, що висуває певні вимоги до країн-учасниць цього процесу. Законом визначено туристичні ресурси України; учасників туристичної діяльності; засади, цілі та напрями регулювання в галузі туризму; права й обов'язки суб'єктів туристичної діяльності; систему забезпечення безпеки туристів тощо. Щодо останнього, то це було зроблено в двосторонньому порядку: як для громадян України, так і для іноземців [7].

У зв'язку з вищезазначеним виникає проблема вивчення та аналізу туристичної галузі, як стрімко зростаючого механізму національної економіки. Є також необхідність вивчення і регіонального аспекту в туристичній тематиці. Стосовно цієї теми є чимала кількість наукових робіт, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Адже розвиток туризму на сьогодні одна з найбільш актуальних проблем. Серед сучасних наукових розробок, пов'язаних з економікою, підприємництвом, регіональними особливостями у розвитку соціально-культурного сервісу та туризму можна виділити [1, 5, 9]. Стосовно регіонального аспекту в туристичній галузі на увагу заслуговують праці [3, 4]. Але все ж таки більшість робіт з регіональної проблематики присвячена кримському, карпатському та донецькому регіонам.

Метою даної роботи була спроба на основі економічних показників узагальнити та проаналізувати спроможність і перспективи Харківського регіону стати одним з важливих регіонів України в галузі туризму. Для досягнення поставленої мети було визначено деякі завдання: зібрати та обробити теоретичний і статистичний матеріал стосовно виникнення та розвитку туризму в Харківському регіоні; зробити висновки щодо потенціалу регіону та визначити шляхи підвищення перспектив регіону в галузі туризму.

Туризм – справа прибуткова. Та доходи не з'являються без фінансової підтримки, вкладеної заздалегідь у галузь. Слід врахувати і той факт, що ще два роки тому туризм в Україні взагалі був позбавлений засобів до існування, тобто не мав власного бюджету.

Однак є ще прогалини, які повинні бути ліквідовані найближчим часом. Йдеться про те, щоб визначити, куди рухається туристична індустрія, як структурується, як працюють провідні оператори світу, хто за що відповідає, як трансформується законодавство. Тобто відкритими лишаються багато питань, які знаходяться у компетенції вчених.

Місто Харків – перша столиця України, один з найважливіших політичних, економічних, наукових, культурно-освітніх та релігійних центрів нашої держави. Харків ще й туристичний центр – початковий, кінцевий чи транзитний пункт міжнародних та місцевих маршрутів. Площа області в адміністративних межах дорівнює 31,4 тис. км², з них

територія міста – 306,0 км². Територія міста поділена на 27 адміністративних районів [8].

Постійно виконується комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи туристичних організацій міста, поліпшення сервісного обслуговування гостей. Здійснено значний обсяг ремонтно-реставраційних робіт щодо відбудови визначних пам'яток історії, архітектури та культових споруд Харкова.

Харків має вагомі об'єктивні передумови, щоб увійти до найбільш розвинутих у туристичному відношенні міст України та Європи. Це унікальне історичне місто з багатою культурною та архітектурною спадщиною, яка має дістати світового визнання. На території області розташовані пам'ятки історії та культури. До реєстру національного культурного надбання включені пам'ятки архітектури, пам'ятки археології, пам'ятки історії і монументального мистецтва. Велика кількість об'єктів охороняється як пам'ятки культури місцевого значення. У місті знаходиться 6 театрів та 24 музеї [8].

Харківщина має цінні курортологічні ресурси, цілісні природні комплекси з комфортними мікрокліматичними характеристиками. Сприятливі природні умови Харківського регіону зумовили формування та розвиток багатьох санаторно-курортних здравниць.

Мережа санаторних закладів Харкова представлена 96 об'єктами. Загальна місткість закладів курортного лікування складає близько 13205 тис. місць. Кількість дитячих оздоровчих закладів, які розташовані в регіоні становить 1430 [8].

У межах регіону заклади відпочинку дорослих локалізуються, в основному, на курортах, в межах водно-зеленого діаметру та лісопарків. У цілому мережа закладів відпочинку (з урахуванням тих, що функціонують періодично) включає 1296 пансіонатів відпочинку, 1430 оздоровчих таборів, які включають в собі водноспортивні і веслувальні бази.

Аналіз природних комплексів (рекреаційних ресурсів) свідчить про широкий діапазон можливостей для здійснення різноманітних видів відпочинку.

В умовах розбудови української держави туризм стає дійовим засобом формування ринкового механізму господарювання, надходження значних коштів до державного бюджету, однією з форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, вивчення історії рідного краю, залучення широких верств населення до пізнання історико-культурної спадщини.

У Харківському регіоні, станом на перше півріччя 2006 р. за даними Головного управління статистики у Харківській області, надають

туристичні послуги 65 підприємств, у тому числі і місто Харків – 60 одиниць. Обсяг реалізованих послуг цими організаціями за останні п'ять років у сумі склав 73682,2 тис. грн., у тому числі по м.Харкову 69702 тис. грн. Кількість підприємств за формами власності, які надають чи надавали туристичні послуги, станом на 1-е півріччя 2006 р., склали:

- приватна власність: 65 одиниць, у тому числі м.Харків – 60 одиниць;
- колективна власність – жодного підприємства;
- державна та комунальна – жодного підприємства.

За організаційно-правовими формами господарювання, станом на 1-е півріччя 2006 р., налічується 19 приватних підприємств у регіоні та 17 – в м.Харкові; 4 дочірніх підприємства в регіоні та місті; 2 підприємства об'єднання громадян (релігійні організації, профспілки); 3 закритих акціонерних товариства в регіоні та місті; 37 товариств з обмеженою відповідальністю по регіону, а по м.Харкову – 34.

Станом на 2005 р. загальна кількість туристів склала 109,5 тис. осіб, 8,8 з них – іноземні, в тому числі кількість громадян України, що виїжджали за кордон – 46,4 тис. осіб та туристи, охоплені внутрішнім туризмом – 54,3 тис. осіб.

Розподіляючи туристичні послуги, які було надано в регіоні, за видами, можна узагальнити їх ще й за метою відвідування:

- службова, ділова, навчальна: загальна кількість туристів – 38,1 тис. осіб; у тому числі іноземні туристи – 5,4; громадяни України, які виїжджали за кордон – 6,6 тис. осіб; туристи, охоплені внутрішнім туризмом – 26,1 тис. осіб;
- дозвілля, відпочинок, спортивно-оздоровчий туризм: загальна кількість туристів, обслугованих з даною метою – 68,7 тис. осіб; у тому числі іноземні туристи – 3,4; громадяни України, що виїжджали за кордон – 38,7; і туристи, охоплені внутрішнім туризмом – 26,6 тис. осіб;
- лікування: загальна кількість туристів – 1,6; у тому числі іноземні туристи – 0,0 тис. осіб; громадяни України, які виїжджали за кордон – 0,1; туристи, які лікувалися в межах регіону – 1,5 тис. осіб.

Розглядаючи туристів за метою відвідування, можна сказати, що в Харківському регіоні найбільш розвинуті такі види туризму, як діловий, пізнавальний і рекреаційний [8].

Харківський регіон має значні рекреаційні ресурси, красиві природні ландшафти, ріки, озера і водоймища, мінеральні джерела, що мають цілющі властивості. Природно-рекреаційний потенціал складає

близько 7% загальноукраїнського. Регіон також має багаті історичні, архітектурні, природні пам'ятки.

Природний заповідний фонд харківського регіону включає більше 150 об'єктів загальною площею понад 28 тис. га. До цього переліку входять заказники лісного, ландшафтного, загальнозоологічного, ентомологічного типів, заповідні урочища, парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва, ботанічні, гідрологічні, геологічні та комплексні пам'ятники природи.

Серед об'єктів природно-заповідного фонду Харківського регіону 8 мають загальнодержавне значення: заказників – 2; ботанічний сад – 1; дендропарк – 1; парків-пам'ятників садово-паркового мистецтва – 4. Крім того, на території Харківщини знаходиться низка природоохоронних об'єктів місцевого значення: заказників – 100; пам'ятників природи – 39; парк-пам'ятник садово-паркового мистецтва [8].

На Харківщині розвивається внутрішній, міжнародний, іноземний туризм, а також екскурсійна діяльність і спортивно-масовий туризм.

Аналіз процесів у сфері туризму передбачає два варіанти прогнозу перспективного туристського попиту: відповідно до тенденцій туристської діяльності, що склались, та з урахуванням змін, які очікують в структурі рекреаційних потреб.

Подальше зростання туристського потоку, що прогнозується до 2010 р., повинне збільшити кількість іноземних туристів у 6 разів, а чисельність вітчизняних туристів та екскурсантів має зрости втричі.

Харківською радою та Харківською облдержадміністрацією значна увага приділяється оздоровленню дітей міста та області. У 2005 р. на туристських маршрутах побувало 123,4 тис. школярів і молоді. Крім того, пізнавальними екскурсіями в місті Харкові охоплено 68,8 тис. чол., а на музейних екскурсіях побувало понад 1 млн. школярів і молоді міста й області [8].

Водночас ринкові відносини не дають можливості успішно розвивати дитячий та молодіжний туризм.

Кабінет Міністрів України тривалий час не вирішує питання створення гнучкої системи пільг на туристичне обслуговування дітей та молоді при забезпеченні розміщення, харчування, транспортного обслуговування та щодо зниження вартості і надання пільг на квитки для учнівської молоді та студентів при відвідуванні музеїв, виставок, закладів культури [2].

Об'єднання фінансових можливостей управлінських структур в галузі туризму Харківського регіону сприятиме розробці довгострокових комплексних програм туристсько-екскурсійного обслуговування дітей та молоді з урахуванням вікових особливостей та рівня їх знань.

Досить повільно розвивається серед дітей і молоді сільський (зелений) туризм, який є одним з видів екологічного туризму.

В останні роки пройшло поступове відтворення системи оздоровчо-спортивного туризму, який поєднує в собі спорт і відпочинок, зміцнює здоров'я населення, формує здоровий спосіб життя.

Важливе значення для збільшення потоків туристів внутрішнього, іноземного туризму, валютних надходжень має активізація екскурсійної справи у місті Харкові та регіоні. З метою її подальшого розвитку, забезпечення якісного екскурсійного обслуговування місцевого населення та туристів, підвищення рівня професійної майстерності екскурсоводів і гідів-перекладачів, створення безпечних умов при наданні екскурсійних послуг. При Головному управлінні має бути створений міський екскурсійно-методичний центр, де якому діятимуть методична рада, атестаційна комісія, методичний кабінет, методичні секції.

Сьогодні в Харкові діє понад 100 тематичних екскурсійних маршрутів. Туристичними організаціями систематично розробляються нові та оновлюються діючі тематичні екскурсії різноманітної тематики.

Відповідно до рекомендацій Всесвітньої Туристської Організації санаторно-курортні та оздоровчі заклади відносяться до туристичної індустрії, а вітчизняні та іноземні громадяни, які користуються їх послугами – до туристів.

Головним завданням розвитку матеріальної бази сфери туризму є модернізація та реконструкція туристичних підприємств, інфраструктури туризму відповідно до міжнародних стандартів [6].

Харківський регіон маючи вигідне геополітичне розташування, володіє значним туристсько-рекреаційним потенціалом – сприятливими кліматичними умовами, багатством флори і фауни, розвинутою мережею транспортного сполучення, великою кількістю історичних пам'яток культури та архітектури.

Отже, Харківський регіон має всі необхідні умови для подальшого розвитку туристської індустрії: вигідне географічне положення, природні умови, історико-культурні, людські і матеріальні ресурси.

Таким чином, до факторів, які гальмують розвиток туристичної галузі в Харківському регіоні, відносяться:

- значна територіальна диференціація в господарському використанні рекреаційного потенціалу Харківського регіону;
- невідповідність якісних характеристик (у тому числі рівня комфортності) та організаційно-економічного механізму функціонування рекреаційної інфраструктури міжнародним нормам і стандартам, зокрема низький рівень послуг у переважній більшості готелів регіону, що не відповідає їх вартості;

- неефективність механізму регулювання цін на туристсько-екскурсійні, санаторно-курортні та готельні послуги, рівень та динаміка яких повинні визначатися забезпеченістю індустрії оздоровлення, відпочинку та туризму;
- низький рівень маркетингових досліджень у сфері туристсько-екскурсійної та санаторно-курортної діяльності, недостатність її інформаційно-рекламного забезпечення, передусім на зовнішньому ринку.

На нашу думку, шляхами вирішення та ліквідації негативних факторів впливу є:

- підвищення якості сервісу надання туристичних послуг;
- збереження, подальше формування і розвиток курортів регіону як загальнодержавних;
- раціональне (ефективне і довгострокове) використання рекреаційних ресурсів;
- будівництво нових та реконструкція існуючих курортних рекреаційних закладів з урахуванням потенційної ємності ландшафтів курортів, недопущення нового житлового будівництва та непрофільного використання санаторних і оздоровчих закладів.

Виходячи з результатів дослідження даної роботи, вивчення загальної частини туристичних послуг, аналізу діяльності підприємств, які надають туристичні послуги в Харківському регіоні, можна визначити, що територія Харківщини є досить привабливим регіоном для розвитку туристичної галузі. Хоч існує думка, що цей регіон не є конкурентоспроможним у цій галузі і не може змагатися з Кримом або Карпатами, але наш регіон має досить визначені рекреаційні ресурси, великий потенціал щодо розвитку екологічного, спортивного, пізнавального та ділового туризму.

1. Головащенко О.В. Туризм як форма соціальної активності людини: соціально-філософський аналіз. – Запоріжжя, 2002. – 21с.

2. Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України №583 від 29.04.2002р. // Офіційний вісник України – 2002. – №18. – С.143-154.

3. Дудкіна О.П. Регіональні особливості розвитку рекреаційних зон (методичні та організаційно-економічні основи). – К., 1999. – 24 с.

4. Свєдокименко В.К. Регіональна політика розвитку туризму (методологія формування, практика реалізації). – Львів, 1997. – 19 с.

5. Лазаришина І.Д. Методологія та організація економічного аналізу. – Рівне: Укр. держ. ун-т водного господарства та природокористування, 2004. – 163 с.

6. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Збірник нормативно-правових актів / За заг. ред. проф. В.К.Федорченка. – К.: Університет туризму, економіки і права, 2002. – С. 640-642.

7. Про туризм: Закон України №1282 від 18 листопада 2003 р. // Відомості Верхов-

ної Ради України. – 2004. – №13 – Ст.180.

8.Програма розвитку туризму в Харківській області на 2002-2010 роки: Затверджено рішенням обласної ради від 24 вересня 2002 р. (IV сесія XXIV скликання). – Харків, 2002. – 12 с.

9.Федорченко В.К. Теоретичні та методологічні засади підготовки фахівців для сфери туризму: Автореф. дис...канд. пед. наук. – К., 2005. – 27 с.

Отримано 22.01.2007

УДК 330.101.52 : 338.48

Ю.Ю.ЛЕОНТЬЕВА

Харьковская национальная академия городского хозяйства

СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОТЧЕТНОСТЬ СУБЪЕКТОВ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕГИОНАХ

Рассматривается состояние статистической отчетности субъектов туристической деятельности в регионе.

Туризм в современном мире давно рассматривается как социально-экономическое явление, оказывающее прямое и опосредованное влияние на развитие всей инфраструктуры регионов. Современный туризм базируется на высоком уровне развития транспорта, социальной сферы и сферы услуг, что, в конечном счете, превращает его в высокодоходную отрасль экономики. Проблемы статистического учета являются центральными в исследованиях туризма. Эти исследования требуют количественных показателей, в основе которых лежат статистические данные. В настоящее время статистика туризма, охватывая большой круг вопросов, ведется в целях оценки вклада в экономику региона, в частности, его влияния на платежный баланс, выявления основных направлений и тенденций развития туризма для планирования его материально-технической базы, проведения маркетинговых исследований и продвижения туристского продукта к потенциальным потребителям.

Необходимость статистического изучения туризма обусловлена потребностью в получении объективной и достоверной информации о состоянии и развитии отрасли и оценки ее вклада в общую величину валового регионального продукта.

В последние годы заметно повысился интерес к туризму со стороны органов власти региона как к отрасли, способной вносить существенный вклад в доходы бюджета. Но реализация мероприятий по развитию туризма в регионах наталкивается на отсутствие достоверной информации, характеризующей сферу туризма. Это не только сведения об услугах и деятельности туристских фирм, но и характеристики средств размещения и досуга туристов, направленности туристских